

LEERPLAN

Artistieke Opvoeding

(AV lestijd: 6 uur per week)

Secundair Onderwijs – Eerste graad – B-stroom

ingediend door: Federatie van R. Steinerscholen in Vlaanderen vzw
lid van de European Council for Steiner Waldorf Education
p/a Nachtegaalstraat 8
2060 Antwerpen
03/213 23 33
steinerscholen@telenet.be

datum: 18 januari 2008

Inhoud

1. Inleiding	p. 3
2. Beginsituatie	p. 4
2.1. Algemene toelatingsvoorwaarden voor 1B en BVL	p. 4
2.2. Profiel van de jongeren in 1B en BVL	p. 4
3. Leerplandoelstellingen en leerinhouden	p. 6
DEEL I: Plastische Opvoeding	p. 6
DEEL II: Muzikale Opvoeding	p. 10
4. Algemene pedagogisch-didactische wenken	p. 13
4.1. Het leerplan en het pedagogisch project	p. 13
4.2. Omgang met de leerinhouden	p. 14
4.3. Omgang met de heterogeniteit van de klasgroep	p. 14
5. Evaluatie	p. 15
6. Ontwikkelingsdoelen	p. 16
6.1. vakgebonden ontwikkelingsdoelen	p. 16
6.2. vakoverschrijdende ontwikkelingsdoelen	p. 18
7. Vak specifieke pedagogische en didactische wenken	p. 21
8. Didactische middelen	p. 21
9. Bibliografie	p. 22

1. Inleiding

Zowel de leerplandoelstellingen als de leerinhouden zijn voorwerp van controle door de inspectie. Voor de B-stroom namelijk het eerste leerjaar B en het Beroepsvoorbereidend leerjaar (BVL), betekent dit dat de school de doelstellingen en inhouden bij elke leerling moet nastreven. Daarbij is het resultaat van dit streven evenwel geen voorwerp van controle. In de B-stroom moet het leerplan gezien worden als een streefplan. De leraar zal daarbij, in samenspraak met zijn collega's, rekening houden met de specifieke situatie van de groep en elke individuele leerling. De leraar moet dus kennis hebben van de leerbiografie van zijn leerlingen en de daaruit voortvloeiende beginsituatie voor zijn vak.

In de B-stroom staat de leerling centraal. Daarbij is het leerplan één van de middelen om het algemeen pedagogisch doel, dat in de eerste plaats een ontwikkelingsdoel is, te bereiken. In het leerplan zijn de ontwikkelingsdoelen opgenomen in de leerplandoelstellingen. Deze ontwikkelingsdoelen zijn minimumdoelen op het vlak van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die van overheidswege voor dit vak bij de leerlingen moeten worden nagestreefd.

De vakoverschrijdende ontwikkelingsdoelen die specifiek via de leerinhouden van dit vak nagestreefd worden, zijn opgenomen in punt 6.2 van dit vakleerplan.

De doelstellingen en inhouden staan in elk leerplan naast elkaar vermeld, zodat steeds duidelijk is met welke inhouden welke doelstellingen worden nagestreefd.

Ten slotte zijn de aangegeven pedagogisch-didactische wenken en de didactische middelen suggesties om de doelstellingen te bereiken.

2. Beginsituatie

2.1. Algemene toelatingsvoorwaarden voor 1B en BVL

Het eerste leerjaar is op de eerste plaats bestemd voor leerlingen die het zesde leerjaar van het basisonderwijs ofwel niet met vrucht, ofwel helemaal niet hebben beëindigd. In het tweede geval moeten zij de leeftijd van 12 jaar bereikt hebben op 31 december. Hetzelfde geldt ook voor de leerlingen die uit het buitengewoon onderwijs komen.

Zittenblijvers die één of meer leerjaren achterstand hebben opgelopen, zijn in ieder geval volgens de leerplichtwet verplicht de stap te zetten naar het secundair onderwijs. Ze moeten na zeven, uitzonderlijk acht jaar basisonderwijs, dit verlaten zonder het met succes te hebben afgerond.

Leerlingen die wèl een getuigschrift van het basisonderwijs bezitten, behaald in het gewoon of het buitengewoon onderwijs, kunnen zo nodig opgevangen worden in een eerste leerjaar B mits uitdrukkelijk akkoord van de ouders en na advies van het CLB.

Ten slotte mag elke leerling, die een eerste leerjaar secundair onderwijs heeft gevolgd, toegelaten worden in het beroepsvoorbereidend leerjaar (BVL). In het BVL komen dus zowel leerlingen uit 1B als 1A evenals, onder welbepaalde voorwaarden, leerlingen uit het buitengewoon onderwijs. (BUSO).

2.2. Profiel van de jongeren in 1B en BVL

Tussen het 12e en het 21e levensjaar staan jongeren voor de taak om hun wilskracht, hun gevoelsleven én hun denken zo te ontwikkelen dat zij deze vermogens steeds vrijer en zelfstandiger kunnen inzetten. Sommige jongeren kennen een ontwikkeling die uitgesproken vertrekt vanuit het denken en het voorstellingsleven, andere jongeren worden in hun ontwikkeling eerder gestimuleerd vanuit de concrete werkelijkheid en het eigen handelen. Beide groepen jongeren kennen een polaire maar naar onze overtuiging evenwaardige ontwikkelingsweg. De eersten gaan de weg naar concrete toepassing vanuit het denken, de tweede groep komt tot begripsvorming vanuit het handelen. In deze tegengestelde leer- en ontwikkelingswegen treedt telkens het gevoel op als een metamorfoserend én ritmebrengend ‘middengebied’.

De jongeren op deze diverse leerwegen begeleiden, houdt dus meer in dan zuivere kennisoverdracht realiseren. Steinerpedagogie is in essentie net daarop gericht dat de jonge mens op de bij hem passende wijze tot die evenwichtige en gezonde ontwikkeling van zijn denken, voelen en willen kan komen. De steinerscholen in Vlaanderen vielen tot en met het schooljaar 2005-2006 grotendeels¹ binnen het kader van het ASO-onderwijs en waren daardoor vooral gericht op die jongeren die de weg van het denken naar het handelen volgen. Met de B-stroom willen we onze aandacht ook richten op andere leerlingen.

¹ Verder was er enkel nog een school met buitengewoon SO, de Parcivalschool in Antwerpen

Voor de groep jongeren die de ontwikkelingsweg van handelen naar denken gaat, is de aandacht en openheid voor het concrete handelen, de verbondenheid met het doen, een noodzaak om hun denken volledig te kunnen ontplooien. Het is belangrijk dat we hen via hun eigen leerwegen deelgenoot van onze cultuur maken, hen de nodige ontwikkelingsstof hiertoe aanbieden en hen zo de kans bieden hun eigen unieke plaats als vrije mens in de maatschappij in te laten nemen. Dit betekent concreet dat we de inhoud van de ontwikkelingsstof zoals ze nu gegeven worden in de huidige middelbare steinerscholen ook aan deze jongeren aanbieden op een aan hun leervraag aangepaste wijze. Dit zal onvermijdelijk zeer individueel gericht zijn en met de nodige aandacht voor eventuele leermoeilijkheden. Wanneer deze leerlingen in een geborgen omgeving met respect benaderd worden, kunnen ook zij hun eigenwaarde op een gezonde wijze ontwikkelen.

3. Leerplandoelstellingen en leerinhouden

Deel I: Plastische Opvoeding		
Nr.	<i>Leerplandoelstellingen</i>	<i>Leerinhouden</i>
1. Waarnemen		
	<i>De leerlingen</i>	
1.	nemen aandachtig het aangeboden onderwerp waar door te kijken, te voelen, te betasten en te luisteren (1);	Observatieoefeningen aan de hand van gerichte vragen. Waarnemingsstudies van het portret, het personage, fauna, flora, voertuigen, gebouwen e.d. vertrekkend van de directe waarneming of degelijk fotomateriaal.
2.	vergelijken deze studie met vroegere ervaringen (1);	Vergelijkingen met fantasiebeelden, gemaakt zonder voorafgaande waarneming.
3.	ontdekken orde en harmonie in natuurbeelden;	Beschouwende oefeningen en waarnemingsstudies van natuurbeelden: <ul style="list-style-type: none"> - het groeiproces van bomen, planten, groenten, vruchten e.d. - de camouflages van dieren in de natuur - ritmische ordeningen bijvoorbeeld honingraat, spinnenweb e.d.
4.	leren het authentieke ontdekken, het essentiële van het bijkomstige onderscheiden;	Stileringoefeningen van bloemen, dieren e.d.
5.	ontdekken de elementen waaruit beelden zijn opgebouwd: de beeldaspecten, de materialen en de technieken en beseffen dat deze fundamenteel noodzakelijk zijn voor de expressie (2,3);	Kunst- en beeldbeschouwing ter ondersteuning van de eigen vormgevende opdrachten Eigen werk: waarnemingsstudies, decoratieve opdrachten e.d.
6.	beseffen dat deze waarnemingsbeelden de basis vormen voor hun fantasiebeelden;	Waarnemingsstudies met het accent op het artistieke van het voorwerp als voorbereiding op decoratieve afleidingen, compositieoefeningen, ruimtelijke creaties

7.	zien in dat beelden een boodschap inhouden, zeggingskracht hebben en bijgevolg kunnen manipuleren (2);	Bespreken en ontwerpen van advertenties, affiches e.d. Toepassingen op kleur: wisselende stemmingen, temperamenten, landschap e.d.
8.	proeven, waarderen en genieten van diverse kunstuitingen;	Bezoek aan het kunstpatrimonium van een stad, museum, tentoonstelling e.d.
9.	beseffen dat toevoeging van geluid aan een beeld een meerwaarde kan betekenen (4).	Bekijken van filmfragmenten met en zonder klank: het beeld krijgt een andere betekenis met een ander geluid.
2. Vormgeven		
10.	<i>De leerlingen</i> ontwikkelen een eigen authentieke beeldentaal vertrekkend vanuit het waarnemen (9);	Allerhande vormgevende opdrachten, twee- en driedimensionaal.
11.	leggen door middel van de lijn gedachten en ideeën vast (5,6);	Schetsen in verschillende materialen en technieken.
12.	streven door middel van de kleur expressieve, impressieve en symbolische toepassingen na (7,17);	Schilderopdrachten: landschap, stadszicht, nat in nat en natuurstemmingen. Eenvoudige kleuroefeningen.
13.	hebben doorzicht in licht- en schaduwwerkingen bij eenvoudige situaties en met eenvoudige volumes;	Licht/donker tekenen met houtskool, krijt,... Mogelijke thema's: - licht- en schaduwleer vanuit de verbeeldingskracht: eenvoudige voorwerpen - licht- en schaduwleer naar de waarneming, met eenvoudige voorwerpen of naar grote meesters.
14.	door middel van vorm onderzoeken hoe een beeld compositorisch is samengesteld en dit in eigen twee- en driedimensionale creaties (8);	Opdrachten in verband met decoraties. Interpretaties naar model. Opdrachten vanuit reclame na analyse e.d.
15.	kennen de mogelijkheden en beperkingen van materialen en technieken en passen deze toe op eigen wijze (5, 9);	Grafische opdrachten: arceringen, gradaties e.d. Collages met papier, textiel e.d.

		Assemblages met allerhande vindmateriaal. Schilderopdrachten: dekkend, transparant, ... Ruimtelijke opdrachten: boetseren met klei, papier-maché e.d.
16.	uiten op expressieve wijze hun ervaringen, ideeën en gevoelens t.o.v. een maatschappelijk gebeuren (9, 17);	Thematische opdrachten, expressieoefeningen over bijv. vriendschap, pestgedrag e.d.
17.	hebben zorg voor de presentatie van hun creaties en die van anderen.	Passe-partout maken, presenteren van de werken in de klas en in het schoolgebouw, een tentoonstelling uitbouwen met de resultaten e.d.
3. Verwoorden		
	<i>De leerlingen</i>	
18.	bezitten een beknopte kennis van de specifieke beeldtaal (2, 3);	Compositie, ritme, evenwicht, dimensie, harmonie, contrast e.d.
19.	verwoorden hun mening over een onderwerp (10);	Bespreking van een tentoonstelling, kunstwerk, reclamebeeld e.d. bij de evaluatie of presentatie.
20.	kunnen het eigen werk verduidelijken (13);	idem
21.	spreken appreciaties uit (11);	idem
22.	ontwikkelen een houding van openheid en interesse voor de beeldende kunst van eigen of vreemde culturen en leren die verwoorden (10, 12).	Opdrachten in verband met een kunstbeschuwing. Opdrachten bij een bezoek aan een museum, een tentoonstelling, een kunstenaar e.d.
4. Attitudes		
	<i>De leerlingen</i>	
23.	leren een kritische houding aannemen tegenover het eigen werk en dat van anderen, onafhankelijk van stemming, voorkeur of vooroordeel (14);	Tijdens het creatief proces, de beeldbeschuwing, evaluatiemomenten e.d.

24.	leren de reacties van anderen op het eigen werk te aanvaarden (14);	Tijdens evaluatiemomenten, groepswerk e.d.
25.	leren mens en natuur en het werk van anderen te respecteren (6);	- Via natuurwandelingen. - Via het presenteren van de werken in de school.
26.	leren hun solidariteit te tonen via groepswerk om de eigen inbreng af te stemmen op de kwaliteit van het geheel (16);	Via groepscollages, assemblages, muurschilderingen e.d.
27.	leren luisteren naar elkaar;	Bij groepswerk, evaluatiemomenten, brainstorming e.d.
28.	leren de aangereikte informatiebronnen raadplegen (15);	Bij opzoekingswerk over een bepaald onderwerp, kunstenaar e.d. in de schoolbibliotheek.
29.	leren hun gevoelens uitdrukken in hun creaties (17);	Bij vrije expressie over een maatschappelijk gebeuren.
30.	leren met respect om te gaan met materiaal en gereedschap (10).	Tijdens het creatief proces. Onderhouden en opbergen van eigen of schoolgerief.

Deel II: Muzikale Opvoeding

Nr.	<i>Leerplandoelstellingen</i>	<i>Leerinhouden</i>
1. Vocaal		
1.	<i>De leerlingen</i> kunnen een gevarieerd liedrepertoire in groepsverband onder leiding uitvoeren (1, 6, 17);	Thema's die aan bod kunnen komen: <ul style="list-style-type: none">- canons- koorwerkjes voor gelijkstemmig koor of SAB-bezetting- anderstalige liederen uit verschillende culturen- jaarfeestliederen- liederen bij toneel
2.	leren liederen historisch en geografisch situeren (5, 12, 13);	De achtergrond van het lied, de inhoud (vertaling) van de tekst, geografische en historische situering.
3.	nemen in liederen de muzikale basiscomponenten waar en herkennen ze (1, 2, 10, 11);	De muzikale basiscomponenten zoals ritme, melodie, vorm, klankkleur, stemsoorten.
4.	ontwikkelen hun stem (18);	Zoals bij stemvorming en ademhalingstraining.
5.	kunnen stemsoorten onderscheiden en vergelijken met eigen uitvoeringen (2, 3, 10,11,15).	Zoals bij vergelijking tussen de eigen uitvoering (interpretatie) en de cd-opname. (fragmentarisch).
2. Instrumentaal		
6.	<i>De leerlingen</i> onderzoeken op een speelse manier muziekinstrumenten en kunnen uitvoeren voeren groepsverband onder leiding (7, 8);	Werken met een heterogene bezetting van instrumenten (leerlingen die muziekschool volgen kunnen hun eigen instrument meebrengen, aangevuld met fluiten, Orff-instrumentarium, slaginstrumenten, piano, gitaar e.d.) Volgende thema's kunnen aan bod komen:

		<ul style="list-style-type: none"> - Dansen uit de Renaissance - Meerstemmige volksmuziek - Suites of ouvertures uit de Barok - Bewerkingen van bestaande muziek - Toneelmuziek - Instrumentale begeleiding bij jaarfeestliederen - Eigen werkjes van de leerlingen
7.	leren muziekstukken historisch en geografisch situeren (5, 12, 13);	De achtergrond van de muziek, de geografische en historische situering.
8.	nemen in muziekwerken de muzikale basiscomponenten waar en herkennen ze (1, 2, 10);	Muzikale basiscomponenten zoals ritme, melodie, vorm, klankkleur, instrumentatie.
9.	leren zichzelf in te passen in een muzikaal geheel (17, 18);	Zoals bij samenspel.
10.	oefenen en ontwikkelen muzikale motoriek;	Muzikale motoriek van de individuele leerling.
11.	kunnen instrumenten onderscheiden en vergelijken met eigen uitvoeringen (2, 3, 10, 11, 15).	Zoals vergelijking tussen de eigen uitvoering (interpretatie) en cd-opname (fragmentarisch).
3. Muziektheoretische begrip		
12.	<i>De leerlingen</i> proeven muziektheoretische begrippen vanuit het praktisch musiceren en het waarnemen (1, 2, 3, 15, 18);	Muziektheoretische begrippen aanbrengen louter vanuit het praktisch musiceren en vanuit de eigen waarneming: <ul style="list-style-type: none"> - ritme, melodie, harmonie - soorten instrumenten - stemsoorten - éénvoudige muzikale vormen - het notenschrift - intervallen - majeur/mineur - akkoorden
13.	maken kennis met componisten of musici(13);	Enkele biografische elementen van componisten of musici, fragmentarisch en verhalend vanuit de gekozen muziekwerken.

14.	leren gebruik maken van verschillende media en culturele informatiebronnen (4, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 16);	<p>Vanuit ritmische improvisaties, klankcomposities of het componeren van éénvoudige thema's ingaan op:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het muzieknnotatiesysteem (bijv. traditionele vs. grafische notatie) - muzikale basiscomponenten en vormcomponenten (bijv. spreekkoor) - interactie tussen beeld, woord, fantasie en geluid (bijv. klankimprovisaties bij toneel, schilderijen of filmfragmenten) - klank, klankkleur, instrumentale- en vocale mogelijkheden. - het actuele muzieklandschap.
-----	---	---

4. Algemene pedagogisch-didactische wenken

4.1. Het leerplan en het pedagogisch project

Een school wil haar leerlingen meer meegeven dan louter vakkennis. Haar intentieverklaring in dit verband is te vinden in het pedagogisch project.

De uiteindelijke doelstelling van de steinerschool is dat de jongere zich als volledig mens kan ontplooiën tot een vrij individu. Alle leerinhouden zijn afgestemd op en ondergeschikt aan dit doel. Vrijheid wordt daarbij nagestreefd op vlak van de drie zielenfuncties: denken, voelen en willen. Dit gebeurt in hoofdzaak in de daarvoor zorgvuldig uitgekozen vakgebieden: de vakken met een eerder cognitieve inslag, de kunstzinnige vakken en de praktische vakken. Ook in elke vak apart wordt er naar gestreefd om er deze drie zielenfuncties aan te spreken. Zo zal bijvoorbeeld de leerstof van wiskunde, ook al is deze eerder cognitief van aard, eveneens kunstzinnig benaderd worden en zullen de gehanteerde werkvormen vaak vertrekken vanuit de concrete handeling.

De steinerpedagogie ziet sterke verwantschap tussen de ontwikkeling van het kind en de grote ontwikkelings- en bewustzijnsfasen van de mensheidsgeschiedenis. Daarom moeten zowel de leerinhouden als leermethodes sterk afgestemd worden op de leeftijdsfase waarin de kinderen verkeren. Zo staat elk leerjaar in een bepaald thema dat als basis dient voor de verhaalstof. Dit thema kan ook creatief gemetamorfoseerd worden in elk vak apart.

De leerling van 1B bevindt zich in de bewustzijnsfase van de grote ontdekkingsreizen uit de late Middeleeuwen. De drang naar eigen ontdekkingen, de verkenning van nieuwe werelden, het overschrijden van grenzen en het durven loslaten van zekerheden zijn variaties op hetzelfde thema die zowel in vakken als wiskunde, natuurwetenschappen en technologische opvoeding als in vakken als geschiedenis en plastische of muzikale opvoeding aan bod komen.

In het BVL verkeren de kinderen in dezelfde bewustzijnsfase die de mensen doormaakten in de 17^e en 18^e eeuw, waarin de gevestigde orde onder het absolutistisch bewind van de koningen via chaos, anarchie en revoluties overging in moderne staatsvormen. In de lessen van de achtste klas komt dan ook in de meest uiteenlopende vormen tot uiting hoe het oude vertrouwde kan en zelfs moet overgaan, mits pijn, innerlijke chaos en ontredde, in een nieuwe geboorte als symbool voor de ontluikende individuele persoonlijkheid.

Sympathie en antipathie bepalen steeds meer of kinderen tussen de 12 en 14 jaar al dan niet een verbinding aangaan met wat van buitenaf op hen toekomt. De krachten die met dit veroveringsproces van de buitenwereld getoond zullen worden en grensverleggend en/of revolutionair van aard zijn, moeten veelzijdig gericht worden door de pedagogen. Zij moeten met veel warmte, enthousiasme en vertrouwen de buitenwereld aantrekkelijk maken. Hierdoor wordt vermeden dat de kinderen innerlijk gaan 'broeien' of zich te veel gaan richten op hun veranderende lichamelijke. Hoe veelzijdiger en evenwichtiger het aangeboden lessenspakket is, hoe minder de kinderen tot excessen komen.

Hoe minder in deze leeftijdsfase rechtstreeks ingewerkt wordt op de ontwikkeling van het oordeelsvermogen, hoe beter dat is voor het latere leven van de jongeren. Te vroeg beroep doen op het zelfstandig denkvermogen, stimuleert het formuleren van vooroordelen.

Daarom worden de leerinhouden in de eerste graad volledig gebracht in een sfeer van verwondering en respect.

4.2. Omgang met de leerinhouden

De leerinhouden zoals terug te vinden in dit vakleerplan moeten gezien worden als een graadleerplan, dus na te streven in het eerste leerjaar B en het Beroepsvoorbereidend leerjaar. Een evenwichtige verdeling van de leerinhouden over 1B en BVL is hierbij noodzakelijk.

De opsplitsing van de leerinhouden in leereenheden is enkel bedoeld om de leraar een zo duidelijk mogelijk overzicht te geven. Hij hoeft dus niet noodzakelijk de leerinhouden in de gegeven volgorde te behandelen. Gezien de grote heterogeniteit in 1B en BVL is geen voorstel gedaan naar een aantal lessen per leereenheid. De leraar zal zelf oordelen wanneer een aantal doelstellingen voldoende nagestreefd zijn en naar een volgende leereenheid kan overgestapt worden.

Het is voor de leerlingen belangrijk om dezelfde terminologie te gebruiken als in het basisonderwijs. Ook is het raadzaam om methodes en goede gewoontes die de leerlingen in de vorige leerjaren aangeleerd hebben, verder te blijven toepassen. Zeker in 1B en BVL is het de leraar die zich moet aanpassen en niet de leerling!

Vanzelfsprekend zal de leraar lesstrategieën aanwenden die uitgaan van de beginsituatie van de verschillende leerlingen.

De leraar geeft de lesbetrokkenheid van de leerlingen alle kansen en vertrekt daarom steeds vanuit het concrete en de eigen ervaringen en leefwereld van de kinderen. De leraar gaat zoveel mogelijk uit van praktische opdrachten en problemen waarbij de leerhonger van de kinderen gestimuleerd wordt. “Werkend leren en lerend werken” is het altijd weerkerende motief.

4.3. Omgang met de heterogeniteit van de klasgroep

Voor de meeste vakken moeten de leemten weggewerkt worden via remediëren. Dit geldt in het bijzonder voor het taal- en rekenonderwijs. In deze vakken vindt immers een systematische opbouw plaats die voortbordurt op de kennis en vaardigheden die in de jaren van het basisonderwijs verworven werden.

Niet alle leerlingen hebben dezelfde mogelijkheden of ontwikkelen zich in hetzelfde tempo. Daarom baseert de leraar het noodzakelijke remediëren op differentiatie en individualisatie. Een efficiënte bijsturing is pas mogelijk na analyse van de al dan niet verworven leerstof door elk kind apart.

We streven er naar om de behandeling van de leerinhouden te laten plaatsvinden binnen de sociale context van de klasgroep. Toch zal geregeld een individuele bijsturing aan de orde zijn. Leerlingen die de basisleerstof of basisoefeningen onvoldoende onder de knie hebben, maken remediërende opdrachten. Aan de andere leerlingen worden dan uitbreidingsoefeningen aangeboden als uitdieping van de leerstof. Op deze manier zal elke leerling betrokken en gemotiveerd blijven. De motivatie van de leerlingen zal bovendien

gestimuleerd worden door de bewuste en ritmische afwisseling in werkvormen. Zo moet er aandacht besteed worden aan:

- afwisseling tussen klassikaal en individueel werk
- ritmische indeling van de les waarin belevingsactiviteiten, praktisch werk en theoretische verwerking in evenwicht staan
- het beperken van het theoretisch gedeelte
- het hanteren van zoveel mogelijk actieve werkvormen, zowel binnen als buiten het klaslokaal

5. Evaluatie

Als gevolg van de heterogeniteit van de klasgroep en de daaruit voortvloeiende leerlinggerichte benadering, zijn aangepaste beoordelingsmethodes noodzakelijk. In de B-stroom worden de volgende principes voor aangepaste evaluatie vooropgesteld:

- Evaluatie betekent meer dan het toekennen van een beoordeling van een eindresultaat na het afsluiten van een leerfase. Ook het leerproces zelf moet aandachtig gevolgd worden. In die zin is permanente evaluatie noodzakelijk met een voortdurende bezorgdheid voor de individuele vorderingen.
- Evaluatie van de leerlingen houdt in dat de leraar zichzelf permanent evalueert en bijstuurt. Hij moet enerzijds het nastreven van de ontwikkelingsdoelen voor ogen hebben, anderzijds moet hij de vrijheid hanteren om, in het belang van de klasgroep of van één of meerdere leerlingen, differentiëring aan te brengen in de doelstellingen. De leraar zal daarbij de geplande leerinhouden en de bijbehorende werkvormen aanpassen.
- Enkel evalueren op het einde van een grote periode is niet wenselijk. Het is beter de evaluatiemomenten te spreiden zodat een voortdurende en optimale begeleiding mogelijk is. De beslissing over slagen of niet slagen zal zo geleidelijk aan groeien: verrassingen op het einde van het schooljaar zijn onaanvaardbaar. Deze gespreide evaluatie vereist regelmatig collegiaal overleg, geregelde klassenraden en kinderbeprekingen. De bevindingen worden steeds aan ouders en leerlingen meegedeeld.
- De evaluatie mag niet enkel gericht zijn op de al dan niet behaalde kennis of vaardigheden. Ook de sociale vaardigheden, de attitudes, de lesbetrokkenheid en de mate waarin het kind zelfstandigheid verwerft zijn voorwerp van evaluatie. In die zin is elke leraar permanent bezorgd om de totale ontwikkeling van elk kind.

6. Ontwikkelingsdoelen

6.1. Vakgebonden ontwikkelingsdoelen

Plastische Opvoeding

Waarnemen

De leerlingen kunnen

- 1 gericht kijken en hun kijkervaring toetsen aan reeds verworven kennis, vroegere ervaringen of eigen fantasie.
- 2 de functies van aangeboden beeldtaal waarnemen en vergelijken.
- 3 verschillende beeldaspecten identificeren.
- 4 een eenvoudige interactie tussen beeld en geluid in de media en mediakunst waarnemen en begrijpen.

Vormgeven

Lijn

De leerlingen kunnen

- 5 onder begeleiding verschillende methoden en technieken functioneel gebruiken.
- 6 hun gedachten en ideeën door middel van een schets vastleggen.

Kleur

De leerlingen kunnen

- 7 onder begeleiding kleuren op expressieve, impressieve en symbolische wijze toepassen.

Vorm

De leerlingen kunnen

- 8 onder begeleiding vormsoorten, vormrelaties, vormvariëaties, vormconcepten en vormfuncties zowel twee- als driedimensioneel toepassen in hun eigen beeldend werk.

Vormgeven

De leerlingen kunnen

- 9 onder begeleiding tot een expressieve weergave komen waarbij de beeldaspecten, de techniek en de materialen op een verantwoorde wijze in hun persoonlijk werk worden geïntegreerd en streven hierbij naar originaliteit en authenticiteit.

Verwoorden

De leerlingen kunnen

- 10 hun persoonlijke mening geven over diverse beeldende creaties uit verschillende culturen en belangstelling opbrengen voor beeldende creaties, zowel traditionele als nieuwe, met inbegrip van deze buiten hun eigen culturele leefwereld.
- 11 verwoorden dat hun visuele beleving beïnvloed wordt door stemming, voorkeur of vooroordeel.
- 12 vertellen over het actuele gebeuren in de beeldende kunst in de ruime zin.
- 13 hun eigen beeldend werk naar inhoud en vorm toelichten.

Attitudes

De leerlingen

- 14 leren zich kritisch opstellen ten opzichte van eigen werk en dat van anderen en om kritische bedenkingen ten aanzien van hun creatieve uitingen te aanvaarden en te verwerken.
- 15 leren diverse culturele informatiebronnen uit hun omgeving te raadplegen.
- 16 leren bij het groepswork hun solidariteit tonen om de eigen inbreng af te stemmen op de kwaliteit van het geheel.
- 17 leren zich expressief uiten.

2. Muzikale opvoeding

Waarnemen

De leerlingen kunnen

- 1 gericht luisteren en hun waarneming toetsen aan reeds verworven kennis, vroegere ervaringen of eigen fantasie.
- 2 in gegeven muziekwerken de basiscomponenten ritme, melodie, muzikale vorm en klankkleur waarnemen en herkennen.
- 3 in gegeven muziekwerken stemsoorten en instrumenten onderscheiden en vergelijken.
- 4 een eenvoudige interactie tussen beeld en geluid in de media en mediakunst waarnemen en begrijpen.
- 5 verschillende muziekgenres herkennen.

Musiceren

Zingen

De leerlingen kunnen

- 6 een gevarieerd liedrepertoire van een tiental liederen in groepsverband onder leiding uitvoeren.

Spelen

De leerlingen kunnen

- 7 enkele muziekinstrumenten speels onderzoeken.
- 8 een gevarieerd aanbod van eenvoudige muziekwerken in groepsverband uitvoeren.
- 9 onder leiding een eenvoudig, door henzelf bedacht muzikaal gegeven vocaal, instrumentaal of met beweging improviseren en streven hierbij naar originaliteit en authenticiteit.

Verwoorden

De leerlingen kunnen

- 10 hun persoonlijke ervaringen met de eigenheid van de muzikale taal verwoorden uit:
 - diverse muziekgenres;
 - verschillende culturen.
- 11 verwoorden dat hun muzikale beleving beïnvloed wordt door stemming, voorkeur of vooroordeel.
- 12 enkele muziekstromingen geografisch situeren.
- 13 voorbeelden geven van functies van muziek in de maatschappij.

14 over het actuele muziekgebeuren vertellen.

Attitudes

De leerlingen

- 15 leren zich kritisch opstellen ten opzichte van eigen werk en dat van anderen en om kritische bedenkingen ten aanzien van hun creatieve uitingen te aanvaarden en te verwerken.
- 16 leren diverse culturele informatiebronnen uit hun omgeving te raadplegen.
- 17 leren bij het collectief musiceren hun solidariteit tonen om de eigen inbreng af te stemmen op de kwaliteit van het geheel.
- 18 leren zich expressief uiten.

6.2. Vakoverschrijdende ontwikkelingsdoelen

die in de lestijden Artistieke Opvoeding kunnen nagestreefd worden

Gezondsheideducatie:

2 Voeding

De leerlingen

- 3 zien in hoe het voedingsgedrag beïnvloed wordt door reclame en sociale omgeving. (PO)

3 Genotsmiddelen (tabak, alcohol, drugs) en geneesmiddelen

De leerlingen

- 7 kunnen eigen standpunten tegenover roken, alcohol- en druggebruik formuleren. (PO)

4 Veiligheid en E.H.B.O.

De leerlingen

- 8 zien in dat hun gedrag invloed heeft op de eigen veiligheid en die van anderen.(PO)

5 Stress en emoties

De leerlingen

- 13 leren omgaan met sociaal-emotionele en lichamelijke veranderingen in de puberteit. (MO)

6 Rust, beweging, houding

De leerlingen

- 14 kunnen een goede sta-, zit-, en tilhouding aannemen en geven enkele voorbeelden van mogelijke klachten die optreden bij verkeerde houdingen en bewegingen. (MO)
- 15 zien het belang in van een evenwichtige tijdsbesteding van (school-)werk, rust, ontspanning, beweging en de invloed ervan op de lichaamsconditie. (MO)

Leren Leren:

1 Het domein van de uitvoering

De leerlingen kunnen

- 1 losse gegevens ordenen en inprenten door gepast gebruik te maken van

- mnemotechnische middeltjes. (MO)
- 6 bij het oplossen van een probleem, onder begeleiding: (MO)
- het probleem herformuleren;
 - een oplossingsweg bedenken en verwoorden;
 - de gevonden oplossingsweg toepassen en op correctheid inschatten.

2 Het domein van de regulering

De leerlingen kunnen

- 8 hun werktijd plannen en het nodige materiaal selecteren en ordenen. (MO)
- 10 onder begeleiding de eigen werkwijze vergelijken met die van anderen, aangeven waarom iets fout gegaan is en hoe fouten vermeden kunnen worden.(MO)

3 Het domein van de attitudes, leerhoudingen, opvattingen en overtuigingen

De leerlingen

- 11 zijn bereid zelf naar oplossingen te zoeken en durven leer- en studieproblemen signaleren en uitleg of hulp vragen. (MO)
- 12 zijn bereid ordelijk, systematisch en regelmatig te werken. (MO)
- 13 beseffen dat leren reeds in de klas begint en niet alleen thuis gebeurt.(MO)

Milieu educatie

1 Lucht en water

De leerlingen

- 3 gaan zorgzaam om met lucht en water in de eigen leefomgeving. (PO)

2 Levende wezens en milieu

- 6 gaan respectvol en zorgzaam om met planten en dieren. (PO)

4 Afval

De leerlingen kunnen

- 10 voorbeelden geven van de manier waarop de eigen leefomgeving door voorkomen van afval en door hergebruik kan bijdragen tot de beperking van de afvalproductie en passen dit toe.(PO)

Opvoeden tot burgerzin

1 De klas en de school

De leerlingen

- 3 kunnen voor conflicten in de omgang met leeftijdgenoten oplossingen bedenken en zijn bereid om ze uit te voeren. (MO)
- 5 kunnen op een verdraagzame manier omgaan met verschillen in sekse, huidskleur en etniciteit. (PO, MO)

Sociale vaardigheden

1 De ontwikkeling van een voldoende ruim gamma van relatiewijzen

De leerlingen kunnen

- 2 respect en waardering voor anderen opbrengen: de eigenheid van medeleerlingen accepteren en waarderen. (MO)
- 3 zich dienstvaardig tegenover anderen opstellen: het bijstaan van medeleerlingen bij schooltaken en schoolactiviteiten. (MO)
- 4 om hulp vragen en dankbaarheid tonen in probleemsituaties. (MO)
- 5 in groepsverband meewerken en een toegewezen opdracht uitvoeren. (MO)
- 6 bij een opgegeven groepstaak verantwoordelijkheid dragen. (MO)
- 7 op gepaste wijze kritiek uiten tegenover een ander tijdens een groepswerk. (MO)
- 8 opkomen voor de eigen rechten en voor de rechten van anderen uit de groep. (MO)

3 De deelname aan vormen van samenwerking en sociale organisatie

3.1 De dialoog

- 13 De leerlingen leggen contact met anderen binnen de groep en staan open voor contact met anderen buiten de groep. (MO)

3.3 De taakgroep

- 15 De leerlingen kunnen in een taakgroep aan een goede onderlinge verstandhouding meewerken. (MO)

3.4 Maatschappelijke en culturele patronen

- 16 De leerlingen kunnen uit aangeboden informatie, leef- en omgangsgewoonten binnen gezinnen of culturen weergeven en hun eigen gedrag daartegenover verwoorden en bespreekbaar stellen. (MO)

7. Vakspecifieke pedagogische en didactische wenken

Vanuit onze pedagogie streven we naar een evenwicht tussen het denken, het voelen en de wilskracht. De essentie van het vak M.O. ligt heel sterk in het voelen, zowel het persoonlijke voelen (individuele expressie) als het groeps-voelen (sociale interactie).

Met het voelen als centrale beleving, zal in 1B en BVL vanuit de wilskracht (het praktische musiceren in al haar vormen) gestreefd worden naar een ontwikkeling van het muzikale denken.

Het musiceren bij deze leeftijdsfase moet vooral een sociaal gebeuren zijn, waarbij de eigen muzikale beleving (vocaal en instrumentaal) centraal staat.

In principe wordt er steeds met de gehele klas samen gemusiceerd, hoewel individuele momenten ook aan bod kunnen komen. Bij meerstemmige samenzang of samenspel worden in elke partij zwakkere en sterkere leerlingen samen gezet. Op die manier helpen ze elkaar en wordt elke partij toch min of meer stemzeker.

Aanbevolen wordt om een stuk dat men instrumentaal gaat spelen, eerst te zingen. Op die manier ontwikkelt zich het innerlijk gehoor van de leerlingen.

Ingeoefende stukken worden veelvuldig herhaald vooraleer er met iets nieuws wordt begonnen. Tevens is het goed om met een bepaald repertoire naar een bepaalde gelegenheid toe te werken bijv. een Kerstconcert voor ouders of bejaarden in een home, een schoolfeest, De leerlingen hebben dan een perspectief en ze worden gewaar dat ze met hun gebaar een sociale daad stellen.

Moelijkere stukken worden in homogene groepjes gespeeld. Gemakkelijke stukken: tutti. De zwakkeren kunnen ook worden ingezet voor het slagwerk.

Vaste groepen per stem hebben een gunstige invloed op de orde in het lesverloop.

8. Didactische middelen

Een apart leslokaal M.O., akoestisch goed geïsoleerd, is een evidentie. Het lokaal moet goed verlucht zijn en niet te warm.

Een bord dat geschikt is voor muzieknotatie, één of meer begeleidingsinstrumenten en een stereo-installatie zijn het minimum dat aanwezig moet zijn.

Comfortabeler werken kan indien er een verscheiden instrumentarium in de klas aanwezig is. Ook de aanwezigheid van een bibliotheek (partituren, monografieën, ...) zal het lescomfort ten gunste komen.

Voor de lessen Artistieke Opvoeding is geen apart lokaal vereist al kan het een meerwaarde bieden. In elk geval moet het leslokaal voorzien zijn van één of meerdere speelbakken en moet elke leerling over voldoende ruimte beschikken voor het maken van de opdrachten.

Verder is noodzakelijk:

- schilderplanken, droogrekken, penselen
- plantaardige verfsoorten in verschillende kleuren, acrylverven in verschillende kleuren, textielverven
- schilderpapier, tekenpapier van verschillende formaten, dik tekenpapier voor passe-partouts, boetseerlei, houtskool, kleurpotloden
- bordlat, bordpasser, bordgeodriehoek, bordgradenboog
- lijmsorten, snijmesjes, scharen, touw, ijzerdraad, tang, hamer

9. Bibliografie

- FRIEDENREICH, C.A., *Musikalische Erziehung auf geisteswissenschaftlicher Grundlage*, Freiburg, 1981.
- HUSEMANN, A.J., *Der musikalische Bau des Menschen*, Stuttgart, 1987.
- HUSEMANN, A.J., *Tonheileurythmie aus musikalischer Menschenkunde*, (uit: 'Erziehen und Heilen durch Musik'), Stuttgart, 1989.
- KNIERIM, J., *Heilende Kräfte der Musik. Ein Kinderschicksal*, (uit: 'Erziehen und Heilen durch Musik'), Stuttgart, 1989.
- KÖNIG, K., *Zur Musiktherapie in der Heilpädagogik* (uit: 'Erziehen und Heilen durch Musik'), Stuttgart, 1989.
- LIEVEGOED, B.C.J., *Maat, ritme en melodie. De therapeutische werking van muzikale elementen*, Zeist, 1983.
- MÜLLER-WIEDEMANN, S., *Die Hörraum-Therapie und die Tonstärken-Therapie* (uit: 'Erziehen und Heilen durch Musik'), Stuttgart, 1989.
- PEDROLI, T., *Gemeinsames Musizieren*, (uit: 'Erziehen und Heilen durch Musik'), Stuttgart, 1989.
- RIEHM, P.M., *Musikunterricht aus lebendiger Menschenkunde* (uit: 'Erziehen und Heilen durch Musik'), Stuttgart, 1989.
- RULAND, H., *Zum Problem Musiktherapie*, (uit: 'Erziehenn und Heilen durch Musik'), Stuttgart, 1989.
- SPALINGER, J., *Hören und Bewegen*, (uit: 'Erziehen und Heilen durch Musik'), Stuttgart, 1989.
- TOBIASSEN, M., *Vom freien Tongespräch*, (uit: 'Erziehen und Heilen durch Musik'), Stuttgart, 1989.
- VISSER, C., *Musik in der Sozialtherapie*, (uit: 'Erziehen und Heilen durch Musik'), Stuttgart, 1989.
- VISSER, N., *Das elektronische Ton-Erlebnis*, (uit: 'Erziehen und Heilen durch Musik'), Stuttgart, 1989.
- WILMAR, F., *Heilen und Erziehen*, (uit: 'Erziehen und Heilen durch Musik'), Stuttgart, 1989.